

Gestió i tensions en els primers consistoris de la democràcia (1979-1995)

Jesús A. Vila

Periodista i llicenciat en Història

Entre 1979 i 1995 hi ha quatre mandats municipals democràtics. D'aquests quatre, el de 1979-1983 és l'únic¹ en què el partit hegemònic a la ciutat no aconsegueix la majoria absoluta. I no solament això, és l'únic en tota la història del període democràtic, fins avui mateix, en què la diferència entre el primer i el segon partit és només d'un regidor i de 7.000 vots. A l'Hospitalet, sempre ha guanyat en unes eleccions municipals el PSC i sempre, fins a l'any 2007, amb majoria absoluta de vots —amb el parèntesi de l'any 1995— i de regidors. És a dir, el primer mandat municipal és especial i es diferencia de tota la resta fins avui mateix, no només per la proximitat del segon partit de la llista sinó perquè el segon partit de la llista entre el 1979 i el 1983 és el partit que havia protagonitzat la part substancial de la contestació social durant el darrer període de la dictadura franquista: el PSUC.

Aquest mandat inicial és peculiar per moltes altres raons. Perquè és el primer després de 40 anys de dictadura; perquè s'inicia després d'una llarga transició entre el règim franquista i la restauració borbònica i després que tota l'estructura de l'Estat ja s'ha acomodat a la nova situació: amb una Constitució consensuada per les esquerres i les dretes del país, un sistema electoral dissenyat per garantir una alternança bipartidista i un pacte social que preserva la pau laboral i permet l'estabilitat productiva. Perquè, en definitiva, és la primera experiència de governs directament populars d'esquerra després de la llarga nit del franquisme, que resultaran la prova del cotó per determinar la qualitat de la democràcia recentment inaugurada. I perquè, a Catalunya, resulta la primera i l'única que, amb aquesta febre de posar de manifest l'arribada del poble a les institucions, es propiciarà un Pacte de Progrés que aïllarà encara més el centre-dreta de reminiscències oficialistes i el deixarà en una posició purament testimonial d'oposició. El Pacte no durarà gaire² però serà eloqüent, sobretot, del rebuig a les fórmules sorgides del vell Estat.

¹ El PSC va aconseguir 48.686 vots (41,1%) i 12 regidors. El PSUC 41.457 (35%) i 11 regidors. La UCD va treure 10.600 vots i CiU una mica més de 8.700. Al 1983, el PSC va aconseguir més de 86.000 vots i el PSUC 16.700.

² A l'octubre de 1981 les insalvables discrepàncies entre CiU i socialistes que venien de la constitució del primer executiu autonòmic, van provocar la ruptura del Pacte de Progrés a l'Ajuntament de Barcelona i correlativament a la resta d'ajuntaments de Catalunya.

A l'Hospitalet ens trobem amb un panorama preelectoral molt concret. Des del 1971 el moviment social, fortament penetrat pels militants comunistes, s'ha fet l'amo dels carrers i de les fàbriques i ha aconseguit posar a la defensiva l'única institució que el franquisme manté gairebé inamovible durant els convulsos i canviants anys del 75 al 79: l'ajuntament. A les associacions de veïns, a les fàbriques, en el moviment feminista, en l'antinuclear, entre els catòlics de progrés i entre les forces dels professionals, de la premsa i de la cultura, hi ha militants de totes les esquerres però l'hegemonia és indiscutiblement del PSUC i els socialistes són una minoria molt feble que només aconseguirà fer-se present a la ciutat, perquè es correspon amb el principal partit de l'oposició a l'Estat: el PSOE, que és justament el partit de l'alternativa assumible, com es posarà de manifest a l'octubre de 1982.

Mentre els partits són obligatòriament invisibles, a les entitats socials i al moviment obrer no hi ha batalles sensibles entre militàncies, només un run-run de profunditat que no altera, però, la resposta social. Però els partits sortiran a la llum pública a la primavera del 1977 i quan comença 1979, tant el PSUC com el PSC-PSOE —i la resta de partits de l'esquerra comunista més minoritaris—, ja tenen una estructura considerable i amb una clara capacitat per fer política local. La I Conferència Local del PSUC i la Conferència d'Unitat del PSC de l'Hospitalet, són un exponent, alhora, de la seva capacitat d'enfortir-se de cara a l'exterior i de la plasmació de les seves debilitats internes que, en el cas del PSUC, trigaran molt poc a aparèixer, i en el cas del PSC bastant més, gràcies a l'èxit electoral que sempre actua de bàlsam.

Tant el PSC com el PSUC locals presenten, durant aquest període entre el 1977 i el 1979, una vitalitat extraordinària i es preparen a consciència per governar la ciutat. Les eleccions generals de 1977 (Constituents) i les de març de 1979, ja indiquen el signe electoral majoritari: les esquerres. El suport socialista, en ambdós casos, és superior al del PSUC, però els comunistes no perden l'esperança d'aconseguir l'alcaldia a les municipals: tenen els lluitadors més reconeguts i, amb la seva indiscutible tenacitat i experiència de masses, es consideren també els més capaços i preparats. Amb aquesta sensació dual, de ser els millors i alhora de no acabar de transmetre confiança electoral, dissenyen a nivell local una campanya basada sobretot en tres eixos elementals que resultaran molt encertats: és la mateixa gent que ha estat lluitant la que ara es porta a l'Ajuntament, són les mateixes reivindicacions populars les que ara constituïran l'eix de les seves actuacions i és el mateix mecanisme de participació democràtica que s'havia practicat a les fàbriques i a les entitats el que ara s'aplicarà entre la institució i la ciutadania. Paral·lelament, s'omple de contingut allò que ja es donava per evident: que els millors representants són també els més idonis (capacitat de gestió) i que la provada capacitat de lluita, reivindicació i l'eliminació dels dèficits ciutadans, pretén una nova ciutat més equilibrada, més igualitària i més habitable posant com a paradigma de les actuacions futures el punt i final de la saturació constructiva: "Ni un bloque mas".

El PSC, per la seva banda, es mou en una altra disjuntiva. Sap que pot guanyar les eleccions només amb la força de les seves sigles i es dedica d'una manera molt pre-

cisa a relligar allò que ho podria malmetre: l'entesa interior. No pot capgirar la història. Sap que els seus militants són de darrera hora, però la seva presència corporativa es fa notar en el moment que més convé, que és quan s'ha de canviar el poder municipal. Per això, construeixen un partit que fa de la necessitat virtut equilibrant els tres peus en presència que li han de proporcionar l'estabilitat futura: la federació catalana del PSOE, que és majoritària entre el públic immigrant (Collblanc-La Torrassa, Bellvitge, etc.), el PSC Congrés, que creix entre els joves professionals del Centre i Santa Eulàlia i el PSC (Reagrupament), amb menor incidència a la ciutat, però també significativa. El resultat de la seva conferència d'unitat és un clar exemple del socialisme hospitalenc: el primer secretari i el cap de llista provenen del PSOE però entre els 15 primers n'hi ha 8 de l'antiga federació i 7 de l'espai més catalanista. El ciment que els mantindrà virtualment units, més enllà de la coincidència ideològica, i malgrat la procedència de cultures diverses o de les divergències en la sensibilitat nacional, serà l'èxit electoral.

Les eleccions municipals de 1979 divideixen el consistori entre 12 regidors del PSC-PSOE, 11 del PSUC, 2 de CiU i 2 d'UCD. El govern fruit del Pacte produeix un equip de 25 regidors amb àrees de govern i dos a l'oposició. El més significatiu, però, és la manera com es regulen les àrees: cada regidor socialista té un —o diversos— contrapunt comunista a la seva àrea i a l'inrevés. La confiança retòrica esdevé una desconfiança manifesta en la pràctica, de manera que els conflictes, els ròssecs i les desavinences, acompanyades moltes vegades de joc brut, no trigaran a aparèixer.

En aquest primer mandat cal parar atenció a la conjuntura. L'equip municipal hereta un ajuntament sense recursos i alhora una ciutat carregada de dèficits, dirigida per un equip municipal necessàriament inexpert que es vigila entre si i en un context democràtic que està en plena fase de desencantament (frustració). I, a més, enmig d'una crisi econòmica galopant que produeix un exèrcit de desocupats que no paren de reclamar suport en els nivells més propers que són els ajuntaments. Que se'n surtin relativament correspon a l'entusiasme i a les hores de feina. La ciutat inicia un camí de recuperació encara molt limitat però que ja fa palès una sensibilitat diferent: hi ha avenços notables en àrees com la sanitat i els serveis socials, l'ensenyament, la cultura, etc. però en canvi no s'acaben de sortir amb la reforma administrativa i de personal i en l'àmbit de l'urbanisme hi ha més frens que no pas impulsos. La sensació que els regidors del PSUC són més eficaços i estan més preparats acaba quallant d'una manera exagerada dins mateix de l'equip de govern i es produeixen algunes sobreactuacions en els regidors socialistes que crispen més que no pas tranquil·litzen els ritmes de treball.

D'altra banda, l'escassa qualitat democràtica del règim instituit, que a distància resulta evident, provoca l'aparició de corrupteles que són denunciades a la premsa, la manca de transparència, el nepotisme, accions que desprestigiaran la gestió municipal d'aquests anys però que, paradoxalment, no afectaran gens ni mica el suport electoral dels socialistes.

I finalment, cal constatar la repercussió que sobre l'acció municipal va tenir el clima polític general. Només començar el 1981 es convoca el V Congrés del PSUC que provoca un terratrèmol amb un canvi d'estratègia i dels màxims dirigents, sense que es resolgui el conflicte interior que, a la fi, provocarà la creació del PCC a l'abril de 1982. A partir d'aquest moment, milers de regidors pro-soviètics de les candidatures del PSUC del 1979 deixarien els respectius ajuntaments i serien substituïts pels següents de les llistes. Això mateix va succeir a l'Hospitalet. Entre les dimissions per nepotisme³ i la marxa per l'escissió, fins el número 21 de la llista comunista del 1979 va poder recollir l'acta de regidor. Una cosa semblant, però molt inferior en nombre, va passar també a la llista del PSC, posant de manifest la inestabilitat d'aquelles candidatures. A l'octubre de 1982, però, Felipe González guanyaria les eleccions generals amb més de deu milions de vots, marcant una tendència aclaparadora que arrossegaria totes les conteses electorals posteriors, municipals incloses.

Les topades entre regidors, els conflictes per informacions de premsa que desgasten les relacions, el joc brut intern per malfiances i la manca d'autoritat real que palesa l'alcalde, van crear a l'interior dels regidors comunistes la sensació que bona part del desgavell de l'equip de govern es podia personalitzar. Malgrat que el règim municipal encara no és tot el presidencialista que serà després,⁴ s'expressen en l'escassa qualitat i preparació de l'alcalde Pujana bona part dels problemes. Joan Saura, el principal dirigent del PSUC local, ha tingut temps, en aquest escàs període, de demostrar el que ja molts donaven per evident: que era un polític de nivell, que es treballava a fons els temes i que evidenciava una gran capacitat de gestió política. Entre Pujana i ell no hi havia color i sobre aquesta diferència els dirigents locals del moment van considerar que calia centrar la següent campanya electoral que s'havia de produir, no ho oblidem, al maig de 1983, mig any escàs després del *boom* socialista de Felipe i poc més d'un any després de la gran escissió del PSUC que va segmentar la militància.

El PSUC de 1983 navegava sobre l'onada del prestigi de Joan Saura, d'igual manera que el del 1979 feia surf sobre l'escuma del col·lectiu lluitador antifranquista. Aquest exemple gràfic és prou revelador de l'estat de coses del moment. Aquella democràcia de finals dels setanta que impulsava col·lectivament la gent més combativa a representar-nos, es transmutava progressivament en una democràcia que encimbellava individualment els millors gestors, la gent suposadament més brillant. Si al 1979, en el millor moment del PSUC local, amb un PSUC encara fort i unit a nivell general, a

³ El tinent d'alcalde comunista Santiago Díaz Martín va haver de dimitir del seu càrrec acusat de nepotisme, per haver passat un examen en unes proves per personal del seu departament. En el fons de la qüestió hi havia també les cada vegada més importants divergències entre els sectors eurocomunista (majoria del Consistori) i pro-soviètics (sector al qual pertanyia Díaz), que van provocar el trencament del partit l'any 1981.

⁴ La reforma de la llei electoral municipal de 1985 va incrementar el poder dels alcaldes marginant completament el paper de l'oposició municipal en la gestió dels assumptes públics.

escassos mesos de les principals accions reivindicatives protagonitzades per veïns i treballadors molts d'ells comunistes i candidats, la campanya electoral se centrava en "gente de l'Hospitalet para l'Hospitalet",⁵ al 1983, amb el PSUC escindit i feble, sense moviments socials ni als barris ni a les fàbriques encapçalats per militants comunistes i a quatre dies del tsunami Felipe, es va triar "Aquí lo que hace falta es un alcalde", assenyalant directament Joan Saura com a nou cap de la candidatura.

No sabem què hauria passat amb un altre criteri de campanya. Sabem el que va passar amb aquest. És possible que cap altra proposta hagués fet variar el resultat. Però és evident que aquesta resultava, en el context que es va donar, prou contraproductent, perquè posava el focus en una qüestió que passava desapercibuda del tot per a l'elector hospitalenc. La miopia política dels dirigents comunistes va ser de les que fan època. I el resultat, aclaparador. El PSUC va perdre vuit regidors que va guanyar el PSC local. Els tres regidors comunistes s'han mantingut, un amunt, un avall, des d'aleshores i fins avui mateix (2015). Trenta dos anys catastròfics per a l'esquerra comunista i probablement també per a la ciutat.

Els altres tres mandats consecutius (1983-1987; 1987-1991; 1991-1995) que aquí es comenten, es caracteritzen per un tipus específic d'estabilitat: la que dona la majoria absoluta de regidors de manera ininterrompuda i amb el mateix cap de llista: Ignacio Pujana. Desapareguda la feixuga pressió del primer mandat, el nou consistori es dedicarà a gestionar la ciutat amb la mateixa monolítica determinació que els consistoris del franquisme, amb una diferència essencial, que ells han estat escollits pel sufragi universal i a satisfacció de la majoria, que els renovarà el mandat consecutivament. Això dona una extraordinària autoritat i un sentit patrimonial del poder i dels seus recursos. I també un sentit de la impunitat que fa travessar, amb cada renovació de la confiança, amb cada majoria absoluta, totes les línies vermelles de l'ètica política i de la prudència social. Les corrupteles del primer mandat, els principis del clientelisme, el nepotisme de gestió, acaben convertint-se en la manera de fer habitual del poder, que ha configurat aquest sistema democràtic ara en crisi. Això es produeix a mesura que desapareixen els fràgils controls de primera hora, la premsa en particular, les entitats de manera general, que es veuen abocades irremissiblement a una vida de subvencions per sobreviure i, per tant, a mirar a un altre costat. Aquesta dinàmica no impedeix, però, que la major eficiència en la gestió municipal, més que no pas la transferència de recursos de l'Estat, permeti un sistema sostingut d'inversions municipals capaç, en primer lloc, de resoldre el deute endèmic, eixugar els dèficits ciutadans i planificar la ciutat, cosa que implica millorar la qualitat dels serveis i satisfer les demandes socials, bastant poc exigents pel que fa a la qualitat de vida global.

L'Hospitalet, per tant, millora a la vista dels residents, perquè s'inverteix en equipaments, serveis i infraestructures, encara que això suposi alhora una política abu-

⁵ Era l'eslògan de campanya i el text de presentació de la candidatura. I això que el primer de la llista era el Paco Candel que no era, directament, "gent de l'Hospitalet".

siva de despeses sumptuàries i d'impossibilitat ciutadana del control de la despesa. L'Ajuntament passa a ser propietat de la Corporació, igual com ho és el pressupost, els recursos i la gestió, sense que la ciutadania pugui fer altra cosa que votar cada quatre anys. Aquesta és l'única oportunitat d'expressar-se. Si, a sobre, cada vegada que s'expressa, dóna un suport incondicional als que maneguen la ciutat, no pot sorprendre que la patrimonialització s'hagi convertit en el senyal d'identitat d'aquesta manera de governar.

Un dels exponents del que aquí s'afirma ho posa de manifest el fet que l'alcalde Pujana fos objecte del primer judici per tràfic d'influències acusat de suborn, estafa i falsedat documental i condemnat a un mes d'arrest, una multa de 300.000 pessetes i inhabilitació durant tres anys. I, sobretot que la premsa es va cansar en aquest període de denunciar actuacions irregulars que mai van arribar a bon port però que eren de domini públic.

Prèviament a aquest fet, el conflicte intern a la Corporació Municipal i a l'organització del PSC local es va manifestar amb tota la seva amagada virulència. El nou alcalde, Celestino Corbacho, molt més hàbil que Pujana i amb una ambició semblant, va capitalitzar el desgast del primer alcalde socialista després d'enfrontar-se amb ell reiteradament. Els regidors socialistes van acabar prenent partit i això va significar desercions i baixes destacades, fins que l'hegemonia del nou home fort del partit es va imposar amb molta més mà de ferro.

Corbacho va acabar com a alcalde el quart mandat i encetaria un llarg període com a primera autoritat municipal fins el 2008 quan va ser elegit Ministre de Treball i Immigració en el govern Zapatero.